

Oponentský posudek bakalářské práce:

Tereza Eisenreichová, Židé v Březnici ve vzpomínkách. Zapomenutí sousedé?
Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Praha 2023.

Předložená práce je věnována tématu historie židovské obce ve středočeské Březnici (s důrazem na první polovinu 20. století) a reflexe židovského aspektu březnické minulosti u vybrané skupiny současných obyvatel města. Už sám název práce prozrazuje, že autorka klade důraz právě na rozbor rozhovorů, které vedla s osmi březnickými občany z věkové kategorie 75+. Vedle toho práce zohledňuje nevydané, v roce 1955 písemně zachycené vzpomínky Anny Tomáškové, které byly autorce poskytnuty příbuzným již zesnulé paní Tomáškové, a rozhovor s březnickým rodákem p. Mottlem, který vyšel v místních novinách v roce 2013. Autorka tuto část, kterou sama pokládá v práci za stěžejní, doplnila studiem zápisů ze schůzí březnické židovské obce z let 1905-1938, uložených ve fondech Židovského muzea v Praze, a periodika *Věstník obce náboženské v Praze* z let poválečných.

Co se týče metodického přístupu, práci lze asi nejtrefněji charakterizovat jako orálně-historickou, ač se nikde v textu autorka sama k této metodě nehlásí. Na oral history odkazuje předem připravená sada otázek pro zúčastněné respondenty a přepisy rozhovorů, ale to, co autorka označuje jako analýzu výpovědí, je spíše pouhým shrnutím, jak kdo odpověděl a jak se odpovědi liší či shodují. Alespoň stručná metodická poznámka či úvaha o fungování individuální paměti chybí a autorka má sklon k získaným výpovědím přistupovat jako k objektivnímu obrazu minulosti, jen někdy trochu zakalenému časem. Při obhajobě by bylo dobré vyjádřit se k základním úskalím paměťových studií.

V stručné kapitole o postavení Židů do konce 19. století, se autorka opírá výlučně o knihu Tomáše Pěkného, znalosti o poměrech ve 20. století pak čerpá už ze širšího okruhu literatury (dominuje především literatura regionální). Chvályhodná je určitě snaha dobrat se co nejdetailnějšího obrazu březnického Židovstva ve 20. století na základě kombinace mnoha pramenů, ale velké rezervy jsou ve schopnosti prameny patřičně vytěžit. Pro autorku je typická značná stručnost, a to i v situacích, kde by byl na místě obsírnější výklad či vysvětlení. Patrné je to už v samotném úvodu při definování cíle práce: „analyzovat vzpomínky březnických občanů na jejich židovské sousedy“ by asi nemělo být cílem práce, ale prostředkem (metodou), jak zodpovědět předem stanovené badatelské otázky. Takové jasně vyslovené otázky však čtenář v úvodních pasážích nenachází.

Ostatně označování všech osmi respondentů ve vztahu k březnickým Židům za pamětníky je po mém soudu dosti problematické. Uvážíme-li, že Židé z města zcela zmizeli v souvislosti s transporty v letech 1942-43, kdy nejstarší respondentce bylo 11 let, dají se jako pamětníci označit nejvýše tři nejstarší, narození 1931, 1932 a 1934, kteří ovšem tehdy své židovské sousedy vnímali ryze dětskýma očima a jejichž pohled na Židy byl možná spíše než na základě osobní interakce utvářen postoji a komentáři dospělých kolem. Ti, co se narodili až těsně před válkou, si sotva své židovské sousedy mohou pamatovat (zvláště, když se do Březnice přistěhovali až pár let po válce jako paní Růžena). Protože jsou mezi zpovídané zahrnuty i tři ženy, které přišly na svět až v samém závěru války nebo krátce po ní, nebylo by vhodnější zkoumat, jaké mají vybraní současníci o březnickém židovstvu povědomí, ať už dané matnou vzpomínkou z dětství, zprávami z doslechu, četbou či aktivním zájmem o minulost města? Jde totiž o minulost tak vzdálenou, že skuteční pamětníci předválečných let mezi živými už nejsou.

Proto bych byla rezervovanější i vůči závěrečnému soudu, že „vzájemné vztahy mezi Židy a ostatními obyvateli města nikdy nepřerostly do nějaké osobnější roviny, případně přátelství“ (s. 34): u malých dětí předškolního nebo raného školního věku se takový typ emocí nemusí ještě rozvinout (konec konců autorka sama konstatuje, že důvodem, proč nejstarší respondenti

neměli se třemi židovskými dětmi, které se v početně oslabené březnické židovské obci v předválečném období vyskytovaly, žádný kamarádský vztah, bylo nejspíš i to, že chodily do jiné třídy..). Okolnost, že dotazovaní měli jen málo osobních vzpomínek na židovskou komunitu v Březnici, bych se rovněž ze stejných důvodů zdráhala označit jako „smutnou“ (s. 35), ale naopak zcela přirozenou a nepřekvapivou.

Už zmiňovaná stručnost autorky vede k tomu, že některé pasáže působí v textu poněkud neorganicky, nebo značně zkratkovitě. Např. po konstatování, že nově konstituované republiky se v počátcích její existence nevyhnuly protižidovské pogromy, následuje: „...i přes tyto počáteční potíže se však Československu podařilo udržet demokratický režim, a to až do podepsání mnichovské dohody“ (s. 20); Copak byly protižidovské excesy v letech 1919-20 iniciovány či organizovány státem? Nebo když text pojednává o zániku židovského monopolu v oblasti finančnictví (poskytování úvěru), autorka spojuje povolení peněžního obchodu křesťanům se „zrušením dosud platného kanonického práva“ (s. 9). Bylo by možné toto tvrzení uvést na pravou míru?

Kromě uvedených metodických resp. věcných připomínek bych měla jen několik drobných, víceméně technických výtek: 1) závěrečný seznam použitých zdrojů by měl (jak je v historických pracích obvyklé) odlišit prameny a literaturu (a to jak v rámci zdrojů klasických, tak elektronických); kniha zápisů ze schůzí březnické židovské obce z let 1905-1938 není citována a chybí i v seznamu použitých pramenů; u rukopisných pamětí Anny Tomáškové by mělo být uvedeno, kde jsou uloženy. 2) V medailoncích jednotlivých respondentů by bylo vhodnější uvést, v jakém roce se narodili, než kolik jim je aktuálně (v roce 2023) let – čtenář je odkázán na to, aby si to sám propočítal.

Jinak je třeba konstatovat, že práce je napsána kultivovaným jazykem (všimla jsem si jen dvou neobratností: „v mé paměti...utkvěly vzpomínky s mojí babičkou..“ na s.5 + „rozpad židovské komunity započatý již podepsáním mnichovské dohody nabyl na síle po vyhlášení Protektorátu..“ na s.15). Zároveň je práce prosta gramatických chyb, což rovněž nebývá samozřejmé.

Pro obhajobu navrhuji promyslet: 1) Proč po roce 1900 březnická židovská obec očividně početně oslabovala? Lze to připsat i něčemu jinému, než širším možnostem realizace, které Židé po zrušení všech omezení v 60. letech 19. století měli?

2) Co se týče vývoje počtu obyvatel v Březnici, lze skutečně stav z roku 1930 hodnotit jako dno, po kterém následoval kontinuální růst, jak by vyplývalo z pasáže na s. 6? Jak v Březnici souvisel růst či pokles počtu obyvatel s hospodářským rozvojem?

Ač je bakalářská práce Terezy Eisenreichové rozsahem dosti skromná, představuje po mém soudu lepší průměr. Pochvalu zaslouží pokus o vytvoření obrazu židovské komunity v Březnici na základě kombinace několika různorodých pramenů a kultivovaná forma práce, jisté rezervy spatřuji ve vytěžení pramenů a adekvátnosti jejich interpretace, což je v případě prvního pokusu o odborný text zcela pochopitelné. Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit jako velmi dobrou.

V Praze, 3.9.2023

Markéta Pražáková Seligová, PhD.